

Kodikološki opis rukopisa: osnovni elementi i načela rada – što sve treba imati u vidu

Mjesto čuvanja

Ustanova, naziv zbirke

Signatura

Stare signature; brojevi, pečati; eventualno stariji fondovi

Veće cjeline u kojima se rukopis nalazi

Sadržaj: jedinstveni naslov, stvarni naslov; autor

Tekst ili tekstovi: jezik, vrsta ili žanr, cjelovitost (je li prepisan tekst u cijelosti ili je samo ulomak), cjeline na koje je razdijeljen – poglavlja, pjesme, naslovi, incipit i explicit.

Podloga – papir ili pergamena: vrsta, način proizvodnje, dimenzije (u cm ili mm; uvijek visina pa širina) te format listova s obzirom na presavijanje folija. Vodeni znakovi, njihova datacija: povezati s Briquetom.

Broj listova (pri brojenju listova odijeliti one koji pripadaju i one koji ne pripadaju originalnom rukopisu) te sastav ili struktura rukopisa s obzirom na broj i **sastav sveščića**. Umetnuti listovi ili sveščići. Sastav rukopisa s obzirom na sveščiće danas možda ne odgovara originalnom sastavu rukopisa: pripaziti na oznake na listovima, kustode, listove bez parnjaka.

Stranični postav uključuje zastupljenost teksta na stranici i odnos prema dijelu stranice koji je ostao prazan (prije svega marginama), način na koji je tekst napisan (u jednom bloku ili u stupcima), najmanji i najveći broj redaka na stranici, eventualno crtovlje i rupice vodilje za crtovlje; dimenzije ispisanog dijela; je li tekst ispisan na obje ili samo na jednoj strani lista. Bilješke na marginama: suvremene nastanku rukopisa ili naknadne, njihov sadržaj; ruka glavnog teksta ili druga ruka; neverbalne marginalije, poput manikula, vitica i sl.

Tip pisma i duktus. Broj ruku i njihov raspored. Identifikacija pisara u odnosu na autora teksta (autograf, idiograf, prijepis/apograf). Ako autoru/prepisivaču nije zabilježeno ime (ako jest: bilježi li ga sam ili netko drugi), atribucija autoru ili određenom prepisivaču na temelju usporedbe s drugim rukopisima – argumentirati i potkrijepiti fotografijama. Opisati karakteristična slova, i minuskulna i majuskulna, karakteristične poteze, ligature, kratice, ornamente; navike pisara; razlike u debljini pera i boji tinte.

Ukrašavanje, od jednostavnijeg (u oblicima i veličini pojedinih slova, kaligrafiji, ispunima, ornamentiranju inicijala i sl.) preko izraženijeg (s ornamentima na marginama ili praznim dijelovima stranice) do vrlo bogatog (s upotrebom boja, pozlate, minijatura, iluminacija, oslikavanjem prizora itd.); raspored u rukopisu. Nerijetko ostavljena prazna mjesta za inicijale ili minijature. Stil dekoracija može pomoći u određivanju provenijencije i datacije rukopisa. Skupocjeno ukrašene rukopise povezati s mogućom namjenom – dar privatne naravi ili s određenom društvenom, diplomatskom, političkom funkcijom.

Uvez: suvremeni, kasniji, moderni; oblik, dimenzije, materijal od kojeg je načinjen (pergamena, koža, karton, drvo, papir, platno; polukožni uvezi), stil. Postojanje okova, kopči, vrpce itd. te raznih oblika dekoracije. Jesu li uvez i izgled ostatka rukopisne knjige usklađeni ili odudaraju jedno od drugoga? Hrbat, natpisi na hrptu ili na koricama. Prevezivanje. Omoti, kutije u kojima se rukopis danas čuva. Stupanj i opis oštećenja uveza.

Oznake na listovima: folijacija ili paginacija – mjesto na stranici, oblik i datacija numeracije (izvorna ili kasnija); u starijim rukopisima signature. Numeracija može biti višestruka i u tom slučaju potjecati iz različitih razdoblja. Postoje li propusti, prijekidi i nesklad u numeraciji – mogu govoriti o nekompletnosti rukopisa. Pomoć kustoda.

Stanje rukopisa s obzirom na očuvanost – cjelovitost i stupanj oštećenja, koje uzrokuju vlaga, svjetlost, toplina, kiselina, prašina i nečistoća, bakterije, plijesni, glodavci, insekti te neprimjereno rukovanje. U slučaju restauracije, podaci o vremenu, mjestu i načinu restauriranja trebali biti zabilježeni na samoj knjizi i/ili u dokumentaciji zbirke.

Povijest rukopisa

Određuje se gdje je rukopis nastao (podrijetlo) i kada (datacija). Ti podaci katkad mogu biti dani u samom rukopisu (u slučaju datuma, u ranonovovjekovnim rukopisima, dan je prema modernom ili, rjeđe, prema rimskom kalendaru). U suprotnom, o njima se donose zaključci ili pretpostavke na temelju višestrukih pokazatelja: podrijetla i datacije papira, uveza, rukopisa, prepisivača, teksta, autora itd. Kod okvirne datacije moguće je upotrijebiti latinske formule *terminus ad quem*, *terminus a quo*, *terminus ante quem*, *terminus ante quem non*, *terminus post quem*, *terminus post quem non* ili njihove prijevode.

Kao provenijencija rukopisa određuje se njegov "put" od mjesta podrijetla do zbirke u kojoj se danas nalazi, njegova povijest. Mogući svjedoci: unutarjni, tj. potpisi, natpisi, marginalne bilješke, zapisi o posjedovanju i vlasniku, *ex libris*, grbovi, stare signature, naljepnice, umetnuti listići itd.; i vanjski, tj. zapisi u korespondenciji, inventarima, dražbenim katalogima, drugim rukopisima, zapis o akviziciji današnje zbirke.

Transmisija teksta – istražiti koji je rukopis predložak prijepisu, te, s druge strane, naznačiti kojim je prijepisima / tiskanim izdanjima ovaj rukopis predložak.

Bibliografija

Uzeti u obzir sve dosadašnje opise i istraživanja rukopisa. Koja je vrsta opisa, kada su nastali, jezik, gdje su objavljeni (ili su rukopisni, u starijim inventarnim knjigama i katalogima biblioteke, umetnuti uz rukopis, u korespondenciji i sl.).

Jesu li i gdje objavljeni faksimili.

Spomenuti je li rukopis digitaliziran, odnosno dostupan na mreži (link): čuvaju li se kopije (mikrofilmovi) u nekoj drugoj zbirci.

Naznačiti ako se opis ne temelji na izravnom uvidu (digitalne fotografije, mikrofilm...).

Dosadašnja izdanja teksta, njihove slabosti i mane – upozoriti ako se u dosadašnjoj literaturi donosi kakva pogreška u atribuciji ili opisu rukopisa.